

ПРИЧИНИ ПОРОДЖЕННЯ ВИСЛОВЛЕНЬ ВДЯЧНОСТІ У ПРОЦЕСІ КОМУНІКАЦІЇ

ПРИЧИНИ ПОРОДЖЕННЯ ВИСЛОВЛЕНЬ ВДЯЧНОСТІ У ПРОЦЕСІ КОМУНІКАЦІЇ

Клімук О.С.

*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
olha.sadlovska@gmail.com*

This paper addresses the issue of the origin of gratitude in communication viewed from different perspectives. Gratitude is considered a universal phenomenon typical of all cultures and communities. It is shown that gratitude is an integral characteristic of human beings that can influence cognitive abilities, life satisfaction, and well-being in general. The utterance of gratitude is actualised in speech when an individual acknowledges a favour or a desired outcome that comes from an external source, e.g. another individual or God, and wishes to express appreciation or repay for the benefit received.

Keywords: *gratitude, dialogue speech, the feeling of satisfaction, appreciation.*

Не викликає сумнівів той факт, що вдячність є невід’ємним елементом соціальної взаємодії, який сприяє порозумінню між людьми та налагодженню продуктивних відносин. З одного боку, вдячність постає соціокультурним феноменом, притаманним усім соціумам, що передається від покоління до покоління та має певні культурні відмінності. З іншого боку, вдячність розглядається як невід’ємна характеристика буття кожного індивіда. З огляду на це, особливої актуальності набуває питання уточнення закономірностей функціонування висловлень вдячності в англійському діалогічному мовленні. Тому метою цієї праці є узагальнення причин і особливостей породження висловлень вдячності в англійському діалогічному мовленні.

Цікаво зазначити те, що, згідно з низкою досліджень поведінки представників тваринного світу (DeWaal, 1997, с. 383-384; Trivers, 1971), виявлено, що елементи вдячності притаманні певним їх видам (напр., шимпанзе), для яких типовою є співпраця, оскільки, як відомо (Bonnie & DeWaal, 2004, с. 216), функційним контекстом вияву почуття вдячності є певна взаємодія. Крім того, зважаючи на те, що вираження вдячності передбачає схвальну оцінку отриманої послуги або потребу віддячити подібною чи іншою послугою у майбутньому, було також встановлено, що лише тварини з високо розвинутими когнітивними здібностями (у тому числі довготривалу пам’ять) здатні виражати вдячність подібного до того, як це роблять люди (Bonnie, K.E., & DeWaal, F.V.M., 2004, с. 221-222).

Сучасні дослідження у галузі нейрології, показали, що вдячність є глибоко вкоріненою здатністю людського мозку, а почуття вдячності нерозривно пов'язане з когнітивною функцією мозку. Вищий рівень вдячності у індивіда пояснюється більшим об'ємом правої частини мигдалеподібного тіла та лівої частини веретеноподібної звивини. Аналіз моделі структурних рівнянь показав, що об'єм мигдалеподібного тіла опосередковує зв'язок між вдячністю та когнітивними функціями мозку (Tani et al., 2022). Магнітно-резонансні дослідження вираження вдячності у різних контекстах показали, що вияв цього почуття регулюється діяльністю медіальної префронтальної кори головного мозку, яка також відповідає за соціально-когнітивне мислення (Yu et al., 2017, с. 589-601), а також було встановлено кореляцію між почуттям вдячності та нейроактивністю у ділянці надколінної передньої поясної кори (Bartra et al., 2013).

Крім того, інтервенції вдячності посилюють нейрореакції на альтруїзм у вентромедіальній префронтальній корі, а вдячність як звичка (trait gratitude) співвідноситься з нейроактивністю у вентромедіальній префронтальній корі та прилеглому ядрі (Karns et al., 2017). Прикметно, що медіальна префронтальна кора головного мозку, яка пов'язана із почуттям вдячності, також відповідає за рівень задоволення життям. Морфометрія на основі вокселів показала, що регіональний об'єм сірої та білої речовини у медіальній префронтальній корі корелює з індивідуальними особливостями почуття вдячності як звички (trait gratitude). Ураховуючи, що вентромедіальна префронтальна кора безпосередньо пов'язана з почуттям вдячності, можна вважати цю ділянку мозку своєрідним важливим вузлом у нейронній мережі, що об'єднує вдячність і задоволення від життя (Kong, et al., 2019, с. 6-7). Відомо також, що почуття вдячності безпосередньо зумовлюється хімією мозку і здатне впливати на рівень гормонів, які відповідають за ментальне здоров'я. Таким чином, можемо узагальнити, що основною причиною породження висловлень вдячності є потреба індивіда отримати від життя задоволення, на ступінь якого безпосередньо впливає почуття вдячності.

Іншим чинником породження почуття вдячності є потреба відреагувати на отриману послугу чи будь-яку корисну для реципієнта дію (Emmons, 2004, с. 3-16). Коли дії благодійника сприяють добробуту бенефіціара (реципієнта), вдячність спонукає останнього віддячити благодійнику (McCullough & Tsang, 2004, с. 124). При цьому важливим фактором того, чи виникне почуття вдячності у реципієнта, є інтенція благодійника. Тобто люди відчують вдячність, коли вони отримують послугу від того, хто мав на меті зробити для них щось корисне (Heider, 1958). Іншим важливим фактором виникнення

потреби у вираженні вдячності є усвідомлення того, чого вартувала ця послуга благодійнику (Fehr, 2017).

Існує думка, що вдячність є вродженою здатністю людини, яка виникає автоматично у відповідь на будь-які добрі речі чи дії, що мали місце у її житті (Smith, 2006). Зазначається також, що почуття вдячності виникає внаслідок певного двоетапного когнітивного процесу у мозку: спочатку людина визнає, що отримала позитивний для себе результат і потім – що існує зовнішнє джерело цього позитивного для неї результату, по відношенню до якого вона і може проявити вдячність (Weiner, 1985).

Цікавим є й те, що причини породження вдячності також пов'язують з релігійним контекстом, позаяк людина здатна відчувати вдячність не лише по відношенню до іншої людини, але й до Бога. Це почуття виникає у вірян, які сприймають Бога як подателя усіх благ (Watkins et al., 2022, с. 3).

Наступним важливим фактором виникнення в людини почуття вдячності є схвальна оцінка дій чи слів благодійника, яка спонукає реципієнта до висловлень вдячності (Eisenstein & Bodman, 1986, p. 167). Позитивна оцінка благодійника (адресата) і слугує чинником актуалізації висловлень вдячності, які підсилюють позитивне обличчя комунікантів (Чарікова, 2007, с. 155) і сприяють дотриманню стратегій увічливості під час спілкування. При цьому функційно-прагматичне спрямування висловлень вдячності та відповідно особливості їхнього просодичного оформлення варіюватимуть залежно від конкретної інтенції мовця щодо прояву увічливості у діапазоні від вдячності як клішованого соціального ритуалу до щирого бажання проявити своє вдячне ставлення до дій, слів чи поведінки інших комунікантів (Ківенко, 2018, с. 63-64).

Таким чином, явище вдячності є універсальною характеристикою буття, притаманною представникам різних спільнот і культур. Вияв почуття вдячності пов'язаний з роботою таких ділянок мозку, як вентромедіальна префронтальна кора, мигдалеподібне тіло та ліва частина веретеноподібної звивини. Виконаний огляд можливих причин породження вдячності засвідчив, що до них слід віднести такі: соціально зумовлена реакція у відповідь на отриману послугу чи будь-яку корисну для реципієнта дію чи справу; потреба висловити позитивну оцінку отриманої послуги та інтенції благодійника; прагнення віддячити людині подібною послугою у майбутньому; бажання віддати шану Богу як подателю благ; потреба у дотриманні вимог увічливості для збереження лиця під час комунікації. Уважаємо за доцільне спиратися на означені причини породження висловлень вдячності під час експериментально-фонетичного встановлення інваріантних ознак просодичного оформлення різних за прагматичним спрямуванням висловлень вдячності, актуалізованих в англійському діалогічному мовленні.

Література

1. Ківенко, І. (2018). *Мовленнєвий акт подяки: прагмалінгвістичний аналіз (на матеріалі англійської мови)*. [Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 10.02.04. «Германські мови». Одеса. Одеський національний університет імені І.І.Мечникова]
2. Чарікова, І.В. (2007). Соціокультурна та лінгвістична варіативність висловлень подяки в англійському дискурсі. *Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова*. Серія 9. Вип. 2. Видавництво НПУ ім. М.П. Драгоманова. 154-158.
3. Bartra, O., McGuire, J.T. & Kable, J.W. (2013) The Valuation System: A Coordinate-Based Meta-Analysis of BOLD fMRI Experiments Examining Neural Correlates of Subjective Value. *NeuroImage*. Vol. 76. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.neuroimage.2013.02.063>.
4. Bonnie, K.E., & De Waal, F.B.M. (2004). Primate Social Reciprocity and the Origin of Gratitude. In R.A. Emmons & M.E. McCullough (Eds.), *Psychology of Gratitude* (pp. 213-229). New York: Oxford University Press.
5. DeWaal, F. B. M. (1997). The chimpanzee's service economy: Food for grooming. *Evolution and Human Behavior*, Vol. 18(6), 375–386. DOI: [https://doi.org/10.1016/S1090-5138\(97\)00085-8](https://doi.org/10.1016/S1090-5138(97)00085-8)
6. Eisenstein, M. & Bodman, J. W. (1986). “I very appreciate”: Expressions of gratitude by native and nonnative speakers of American English. *Applied Linguistics*, Vol. 7. DOI: <http://dx.doi.org/10.1093/applin/7.2.167>
7. Emmons, R.A. (2004). Psychology of Gratitude: An Introduction. In The Psychology of Gratitude. In R.A. Emmons & M.E. McCullough (Eds.), *Psychology of Gratitude* (pp. 3-16). New York: Oxford University Press.
8. Fehr, R., Fulmer, A., Awtrey, E. & Miller, J.A. (2017). The Grateful Workplace: A Multilevel Model of Gratitude in Organizations. *Academy of Management Review*. Vol 42. No. 2. DOI: <https://doi.org/10.5465/amr.2014.0374>
9. Heider, F. (1958). *The psychology of interpersonal relations*. New York: Wiley.
10. Karns, C.M., Moore, W.E. & Mayr U. (2017). The Cultivation of Pure Altruism via Gratitude: A Functional MRI Study of Change with Gratitude Practice. *Frontiers in Human Neuroscience*. Vol. 11. DOI: <https://doi.org/10.3389/fnhum.2017.00599>
11. Kong, F., Zhao, J. & You, Xu. (2019). Gratitude and the Brain: Trait Gratitude Mediates the Association Between Structural Variations in the Medial Prefrontal Cortex and Life Satisfaction. *Emotion*. Vol. 20. No. 6 DOI: <https://doi.org/10.1037/emo0000617>
12. McCullough, M.E. & Tsang, J.-A. (2004). Parent of the Virtues? The Prosocial Contours of Gratitude. In R.A. Emmons & M.E. McCullough (Eds.), *Psychology of Gratitude* (pp. 123-144). New York: Oxford University Press.
13. Smith, A. (2006). *The Theory of Moral Sentiments. Sixth Edition*. (S.M. Soares, Ed.). Sao Paulo: MetaLibri. (Original work published 1790).
14. Tani, Yu., Koyama, Yu., Doi, S., Sugihara, G., Machida, M., Amagasa, S., Murayama, H., Inoue, S., Fujiwara, T. & Shobugawa, Yu. (2022). Association between gratitude, the brain and cognitive function in older adults: Results from the NEIGE study. *Archives of Gerontology and Geriatrics*, Vol. 100. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.archger.2022.104645>
15. Trivers, L.R. (1971). The Evolution of Reciprocal Altruism. *The Quarterly Review of Biology*, Vol. 46, No.1 (March, 1971), 35-57. DOI: <https://doi.org/10.1086/406755>
16. Watkins, Ph., Frederick, M. & Davis, D.E. (2022). Gratitude to God Predicts Religious Well-Being over Time. *Religions*. Vol. 13. No.8 DOI: <https://doi.org/10.3390/rel13080675>
17. Weiner, B. (1985). An attributional theory of achievement motivation and emotion. *Psychological Review*. Vol 92. No.4. DOI: <https://doi.org/10.1037/0033-295X.92.4.548>
18. Yu, H., Cai, Q., Shen, B., Gao, X., & Zhou, X. (2017). Neural substrates and social consequences of interpersonal gratitude: Intention matters. *Emotion*, Vol 17, No.4, 589 – 601. DOI: <http://dx.doi.org/10.1037/emo0000258>